

Warszawa, 2 sierpnia 2022 r.

Prof. ucz. dr hab. Dorota Zdunkiewicz-Jedynak

Instytut Języka Polskiego Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Wołoszyn

„Analiza lingwistyczna dyskursu prezydenckiego (na przykładzie wystąpień publicznych Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego)”

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Wołoszyn to obszerne studium (614 stron!) poświęcone analizie dyskursu prezydenckiego – jego aspektom językowemu, ideowemu i interakcyjnemu.

Jako materiał badawczy wykorzystane zostały wypowiedzi trzech polskich prezydentów: Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego – to ponad 5200 tekstów zróżnicowanych gatunkowo (orzędy, wystąpienia, przemówienia, wypowiedzi, oświadczenia, deklaracje, życzenia, toastów). Opracowanie charakteryzuje się bogactwem zastosowanych metod analizy (zaczepniętych z genologii, prac nad idiolektem czy stosowanych w badaniach z zakresu lingwistyki kulturowej) oraz godną podkreślenia dojrzałością badawczą i analityczną skrupulatnością. Pod względem metodologicznym praca może służyć za wzór badań nad dyskursem i językiem osobniczym. Wiele w niej celnych merytorycznie obserwacji lingwistycznych, stanowi ona też niewątpliwą wartość dla badań porównawczych odnoszących się do języka jednostki oraz

języka polityki. Jej profesjonalny kształt dowodzi dobrego opanowania nowoczesnego warsztatu językoznawczego.

Integralną częścią rozprawy jest *Aneks*, liczący 3352 strony. Sam w sobie ma on również niewątpliwą wartość jako źródło dla innych badaczy.

Praca ma złożoną, przemyślaną strukturę, którą Autorka prezentuje we *Wstępie*. Rozprawa jest podzielona na 7 rozdziałów, zwieńczona *Zakończeniem*. Kompozycja tekstu jest logiczna i w pełni uzasadniona przyjętym celem badawczym. Całość zamknięta jest imponującym wykazem literatury przedmiotu (ponad 750 opracowań!). Bibliografię pracy podzielono na 3 części – jako osobne wyodrębniono *Encyklopedie i słowniki*, *Opracowania* i *Strony internetowe* – we wszystkich częściach zestawienie jest rzetelne i wzorcowo opracowane.

We *Wstępie* Autorka określa przedmiot, cel oraz zakres pracy, a także przyjętą metodologię.

W *Rozdziale I* zdaje sprawę z badań nad dyskursem. Omówiono tu przede wszystkim samo pojęcie *dyskursu*, z odwołaniem do danych językowych (jak znaczenie słowa *dyskurs*, jego derywaty, frazeologizmy, synonimy i antonimy). Zasadniczą część rozdziału wypełnia prezentacja stanu badań dotyczących dyskursu. Obejmuje ona dokonania badawcze na tym polu w lingwistyce francuskiej, niemieckiej, anglojęzycznej, rosyjskojęzycznej i polskiej. Osobne miejsce Autorka poświęca teorii Teuna van Dijka, w szczególności wyróżnionym przez niego poziomom opisu dyskursu: od językowego, przez poznawczy – do interakcyjnego, co jest uzasadnione przyjętymi rozwiązaniami w części badawczej rozprawy.

Doktorantka z godną pochwałą swobodą porusza się po omawianej problematyce i zręcznie dokonuje syntezy, sprawnie omawiając wykorzystywane potem we własnych badaniach nad dyskursem kategorie

opisu. Omówienie to jest szczegółowe, rzetelne, a przy tym – właściwie uporządkowane. Jednocześnie zdradza zdolność Autorki do krytycznej oceny wartości narzędzi opisu dyskursu wypracowanych na gruncie lingwistyki europejskiej. Zagadnienia metodologiczne są przez Nią widziane i opisane szeroko, co jest w pełni uzasadnione ze względu na synkretyzm metod stosowanych w badawczej części rozprawy.

Rozdział II i Rozdział III wprowadzają czytelnika w kwestie bezpośrednio związane z dyskursem prezydenckim, prezentowanym tu na szerszym tle dyskursu publicznego oraz z uwzględnieniem jego zróżnicowania genologicznego. Prezentacja ta jest przeprowadzona w sposób klarowny, logiczny i merytorycznie poprawny.

Kolejne trzy symetrycznie i porównawczo skomponowane rozdziały (*IV, V, VI*) to już części analityczne rozprawy. Zostały w nich zaprezentowane sylwetki trzech prezydentów oraz przedstawione trzy wymiary dyskursu: językowy, ideowy oraz interakcyjny. Na podkreślenie zasługuje jasność i konsekwencja wyводу w tej części opracowania.

Rozdział VII to najbardziej rozbudowany i kluczowy rozdział pracy. Należy też do najciekawszych i najbardziej oryginalnych w całej rozprawie. Stanowi próbę implementacji pojęcia *konceptu* oraz metod jego opisu w ujęciu lingwistyki kulturowej do opisu badanego przez Doktorantkę dyskursu. Rekonstrukcję konceptów (*DEMOKRACJI* i *WSPÓŁPRACY* – ważnych w dyskursie A. Kwaśniewskiego; *OJCZYZNY* i *PATRIOTYZMU* – istotnych w wypowiedziach L. Kaczyńskiego; oraz *WOLNOŚCI* i *SOLIDARNOŚCI* – u B. Komorowskiego) trzeba uznać za niezwykle staranną i w pełni satysfakcjonującą czytelnika, zarówno pod względem przyjętej metodologii, jak kompletności opisu. Rozdział wyróżnia się wielością cytatów, obszernymi ich interpretacjami oraz skrupulatnością

analiz, prowadzących do trafnych, zawsze właściwie i obficie udokumentowanych wniosków.

Pracę zamyka *Zakończenie*, w którym Autorka porównuje różne wizje tych samych konceptów – odpowiednio dla *DEMOKRACJI* i *WSPÓŁPRACY* – wizji lewicowej z liberalno-demokratyczną i narodowo-prawicową; dla *OJCZYZNY* i *PATRIOTYZMU* – wizji narodowo-prawicowej z lewicową i liberalno-demokratyczną; dla *WOLNOŚCI* i *SOLIDARNOŚCI* wizji liberalno-demokratycznej z lewicową i narodowo-prawicową. Ta część pracy dowodzi, jak dobrze Autorka radzi sobie z syntezą i porządkowaniem analizowanego materiału oraz jak trafnie umie stawiać diagnozy wykraczające poza wnioski czysto lingwistyczne, jak wreszcie dobrze opanowała teorię lubelskiej szkoły lingwistycznej stworzonej przez prof. Jerzego Bartmińskiego i Jego najbliższych współpracowników, a także jak kompetentnie potrafi wykorzystać metody badawcze tej szkoły we własnym, autorskim projekcie naukowym.

Dysertacja Magdaleny Wołoszyn ma charakter opisowo-analityczny. Cele, które postawiła przed sobą Autorka, zostały zrealizowane w pełni, materiał przeanalizowany wnikliwie, z dobrą znajomością warsztatu językoznawczego potrzebnego do tego typu badań. Praca jest nowatorska – łączy metody badań nad dyskursem, idiolektem i konceptami. Świadczy o bardzo dobrym opanowaniu metodologii lingwistycznej, której różne teorie są w pracy wykorzystywane z powodzeniem w poszczególnych przekrojach zaprezentowanej analizy.

Na wysoką ocenę zasługuje wysoki poziom stylistyczno-językowy rozprawy i kultura języka jej Autorki – pod tym względem praca przewyższa wiele wydanych książek, poddanych starannemu opracowaniu redakcyjnemu. Drobne niedoskonałości redakcyjne widoczne są np. na stronach 17, 22, 27, 398

czy 403¹, ale należą one naprawdę do wyjątków. Rozprawa w pełni zasługuje na publikację w postaci książkowej bez istotniejszych działań redakcyjnych.

Wysoki poziom merytoryczny pracy sprawia, że naprawdę trudno jest zgłosić istotniejsze zastrzeżenia co do treści dysertacji. Można co najwyżej pokusić się o sformułowanie propozycji dotyczących książkowego jej wydania.

Wydaje mi się na przykład, że w książce warto byłoby w jakimś miejscu uzasadnić dobór prezydentów, których wypowiedzi zostały wzięte pod uwagę w badaniu. Trochę mi brakuje jasnej deklaracji, dlaczego sięgnięto w analizie porównawczej po teksty właśnie Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego, a nie na przykład Lecha Wałęsy czy Andrzeja Dudy, nie mówiąc o Wojciechu Jaruzelskim. Wybór ten wszak zapewne nie był przypadkowy. Czytelnik może tylko domyślać się uzasadnienia. Myślę, że milcząco przyjęta została hipoteza, że właśnie odmienny rodowód polityczny, wyrazista samoidentyfikacja światopoglądowa tych polityków związanych odpowiednio z ugrupowaniami politycznymi lewicowym, prawicowo-narodowym i liberalno-demokratycznym (mimo deklarowanej przez nich chęci bycia prezydentem wszystkich Polaków) znajdują wyraz w obecności w ich tekstach takich, a nie innych kluczowych konceptów oraz odcisną się w sferze tekstów w postaci różnych wizji kluczowych konceptów *DEMOKRACJI*, *WSPÓŁPRACY*, *OJCZYZNY*, *PATRIOTYZMU WOLNOŚCI* i *SOLIDARNOŚCI* itp. Praca za pomocą narzędzi lingwistycznych zweryfikowała (a właściwie potwierdziła)

¹ Polszczyzna utrwała, że dyskurs jest jakiś s. 17 (skł.)

Francja – jak twierdzi – Dominique Maingueneau (2008: 30) ▼ była jedynym miejscem, w którym pojęcie analizy dyskursu przyjęło się od razu. We francuskiej nauce o dyskursie dają się wyodrębnić dwa okresy: s.22 (interp.)

Te, które pozostają w trwałej formie ▼ budują tzw. korpus wirtualny. s.27 (interp.)

Część Europy, w której położona jest Polska ▼ była szczególnie narażona na wszelkiego rodzaju konflikty [...] s. 398. (interp.)

Znaczącą rolę na polskiej drodze ku wolności odegrał Kościół, który wspierał starania kraju o dołączenie do UE 116 ▼ oraz ci, którzy w różny sposób wspomagali naszą niełatwą drogę ku wolności, ku niepodległości 173., s. 403 (interp.)

słuszność takiej hipotezy. Analiza doprowadziła bowiem do konfrontacji różnych wizji prezydenckich tych samych konceptów. A może są jakieś inne motywacje w wyborze materiału? Myślę, że czytelnik chętnie by je poznał.

Kwestia druga. Kluczowe pojęcia/koncepty opisywane są w pracy wyłącznie przez wykorzystanie analizy tekstów prezydenckich mające charakter jakościowy. Oczywiście konsekwentna analiza jakościowa nie może być traktowana jako zarzut merytoryczny. Jej celem jest wyjaśnienie przyczyn jakiegoś zjawiska (także językowo-tekstowego), co Autorka uczyniła z dużym naddatkiem w stosunku do wymagań stawianych rozprawom doktorskim. Interesuje mnie natomiast, co zadecydowało w tej pracy o uznaniu za kluczowe dla tekstów poszczególnych prezydentów tych, a nie innych kategorii pojęciowych? Czy w jakimś stopniu decydowały kryteria frekwencyjne czy też tylko ogólne wrażenie z lektury? Pytam więc o wykorzystanie, choćby na etapie wstępnego rozeznania analizy ilościowej, której celem jest odpowiedź nie tyle na pytanie: *dlaczego?*, ile na pytania: *ile? jak często?*

Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Magdaleny Wołoszyn to tekst naukowy przygotowany na wysokim poziomie merytorycznym i formalnym. Jest rezultatem rzetelnego, systemowo przeprowadzonego i wieloaspektowego badania naukowego, prowadzi do wniosków, które mogą zainteresować zarówno językoznawców zajmujących się badaniem dyskursu, języka osobniczego, językiem polityki, jak i być inspirujące dla szerszego grona humanistów zainteresowanych związkiem języka z kulturą. Rozprawę charakteryzuje godna pochwały rzetelność badawcza i bardzo dobry poziom metodologiczny. Zgromadzony przez Autorkę materiał pozwala nie tylko na

udokumentowanie przedstawionych w pracy tez, lecz może też służyć jako źródło innym badaczom w podobnych projektach naukowych.

Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie mgr Magdaleny Wołoszyn do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Uważam też, że ze względu na wysokie walory poznawcze oraz zakres daleko wykraczający poza wymagania stawiane dysertacjom doktorskim rozprawa zasługuje na wyróżnienie.

David Jedyński